

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ФАКУЛЬТЕТ № 4

Кафедра цивільного, трудового права та права соціального забезпечення

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор Донецького державного
університету внутрішніх справ
полковник поліції

 Сергій ВІТВІЦЬКИЙ

« 25 » 05 2022 року

ПРОГРАМА
ВСТУПНОГО ФАХОВОГО ІСПИТУ
ЗА НАУКОВИМ НАПРЯМОМ
12.00.05 – ТРУДОВЕ ПРАВО;
ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Кропивницький 2022 рік

Програма призначена для підготовки до вступного фахового іспиту в аспірантуру та (ад'юнктуру) зі спеціальності 081 Право за науковим напрямом 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення / Кропивницький: Донецький державний університет внутрішніх справ, – 2022.

Розробники робочої програми:

Іванюта Н.В., завідувачка кафедри цивільного, трудового права та права соціального забезпечення факультету № 4 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор.

Клемпарський М.М., професор кафедри цивільного, трудового права та права соціального забезпечення факультету № 4 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор.

Затверджено на засіданні кафедри цивільного, трудового права та права соціального забезпечення факультету №4 Донецького державного університету внутрішніх справ 20 травня 2022 року № 8.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
Тема 1. Предмет метод , функції та принципи трудового права.....	6
1.1. Методичні рекомендації до теми	
1.2. Рекомендована література	
Тема 2. Джерела трудового права.....	9
1.1. Методичні рекомендації до теми	
1.2. Рекомендована література	
Тема 3. Суб'єкти трудового права.....	12
1.1. Методичні рекомендації до теми	
1.2. Рекомендована література	
Тема 4. Правовідносини, що регулюються нормами трудового права.....	15
1.1. Методичні рекомендації до теми	
1.2. Рекомендована література	
Тема 5. Соціальне партнерство. Колективні договори і угоди.....	17
1.1. Методичні рекомендації до теми	
1.2. Рекомендована література	
Тема 6. Правове регулювання зайнятості і працевлаштування	20
1.1. Методичні рекомендації до теми	
1.2. Рекомендована література	
Тема 7.Трудовий договір.....	22
1.1. Методичні рекомендації до теми	
1.2. Рекомендована література	
Тема 8. Робочий час та час відпочинку.....	25
1.1. Методичні рекомендації до теми	
1.2. Рекомендована література	
Тема 9. Оплата праці. Гарантійні і компенсаційні виплати.....	28
1.1. Методичні рекомендації до теми	
1.2. Рекомендована література	
Тема 10.Дисципліна праці.....	32
1.1. Методичні рекомендації до теми	
1.2. Рекомендована література	
Тема 11.матеріальна відповідальність.....	34
1.1. Методичні рекомендації до теми	
1.2. Рекомендована література	
Тема 12.Охорона праці.....	36
1.1. Методичні рекомендації до теми	
1.2. Рекомендована література	
Тема 13. Нагляд та контроль за додержанням законодавства про працю.....	39
1.1. Методичні рекомендації до теми	
1.2. Рекомендована література	
Тема 14. Трудові спори.....	42
1.1 Методичні рекомендації до теми	
1.2. Рекомендована література	

ПРОГРАМА
вступного фахового іспиту
за науковим напрямом 12.00.05

1. ПЕРЕДМОВА

Програма розроблена з урахуванням наукових досягнень в галузі трудового права України. Трудове право – є однією з провідних галузей у системі права України, що ґрунтується на основі конструктивної моделі соціального партнерства особи, суспільства та держави у сфері праці. Предметом трудового права охоплюються загальні юридичні поняття та категорії індивідуальних і колективних відносин, а також найбільш загальні закономірності і тенденції виникнення, розвитку і функціонування трудового права, що відображено у Загальній та Особливій частинах, які включають правові інститути. В основу програми покладені апробовані положення робочих програм навчальних курсів.

Мета програми надати методологічну допомогу здобувачам наукового ступеня доктора філософії в теоретичній підготовці до складання вступного фахового іспиту за науковим напрямом 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення. З метою підготовки висококваліфікованого, конкурентоспроможного, інтегрованого у європейський та світовий науково-освітній простір фахівця, здатного до самостійної науково-дослідницької, науково-організаційної, педагогічно-організаційної та практичної діяльності у галузі трудового права, викладацької роботи у вищих навчальних закладах.

Завдання програми:

- визначити основні вимоги до здобувачів відносно теоретичних знань за спеціальністю;
- системно викласти найважливіші теми та окреслити найважливіші питання з трудового права;
- вказати найбільш значимі монографії, методичні, наукові роботи, міжнародно-правові акти та положення чинного законодавства України;
- надати допомогу в систематизації набутих знань з урахуванням новітніх тенденцій наукових компетенцій та доктрин у сфері трудового права і права соціального забезпечення.

Вимоги до рівня знань здобувача при складанні вступного фахового іспиту за науковим напрямом 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення.

Здобувач повинен знати:

- найбільш важливі закономірності й тенденції виникнення, розвитку та функціонування трудового права, їх структурно-функціональні характеристики, вміти виявляти ці закономірності, знати форми їх прояву;
- основні поняття, категорії та інститути трудового права національного та у розрізі міжнародно-правового регулювання;
- основні положення трудового законодавства України, основні міжнародно-правові акти про працю, прийняті МОП, ООН, ЄС;

Здобувач повинен вміти:

- порівнювати норми національного трудового законодавства та законодавства про працю зарубіжних країн, надавати обґрунтовані висновки щодо їх застосування;
- популяризувати трудове законодавство України, його високі соціальні стандарти та міжнародно-правові норми із захисною спрямованістю у правовому регулюванні праці;
- збирати, обробляти та аналізувати теоретичні та прикладні дослідження провідних зарубіжних вчених; формулювати мету власного наукового дослідження як складову загальноцивілізаційного процесу;
- здійснювати процедуру встановлення інформаційної цінності джерел шляхом порівняльного аналізу з іншими джерелами;
- використовувати сучасні інформаційні та комунікативні технології при спілкуванні, обміні інформацією, зборі, аналізі, обробці, інтерпретації джерел; здійснювати публікацію джерел з дотриманням основних археографічних правил;
- з нових дослідницьких позицій формулювати загальну методологічну базу власного наукового дослідження, усвідомлювати його актуальність, мету і значення для розвитку інших галузей науки,

Екзамен проводиться у формі тестування.

Тема 1. Предмет, метод і система трудового права.

1.1. Методичні рекомендації до теми.

Розпочати вивчення даної теми слід із визначення, яку роль та яке місце займає трудове право у системі права України. Що являє собою трудове право як галузь права, як наука та навчальна дисципліна. У контексті такого погляду на трудове право слід звернути увагу на його мету та завдання, зокрема, як регулятора суспільних відносин у сфера використання праці на підставі трудового договору, як галузі знань про природу та сутність правових явищ та знання про галузь. Слід акцентувати увагу на той факт, коли було закладено передумови відмежування трудового права від суміжних галузей, та з якого права воно виокремилось. Зверніть увагу, що таке розмежування у площині наукового обґрунтування отримало свій розвиток у праці Л.С. Таля.

Разом з тим, окрему вагу слід приділити таким категоріям як предмет та метод правового регулювання даної галузі права. Слід наголосити, що головним критерієм виокремлення права у самостійну галузь відбувається саме за предметом та методом правового регулювання. Вагомий внесок у розвиток наукового знання, а відповідно і формування доктринальних положень про предмет та метод правового регулювання у трудовому праві внесли роботи В.С. Венедіктова, О.І. Процевського, О.М. Ярошенка. Здобувачам рекомендується дослідити порядок трансформації суспільних відносин, які виокремлюються у предмет трудового права. При цьому слід поміркувати, що ж таке право на працю та який характер воно має. Дане питання є досить актуальним і в умовах сьогодення знайшло своє відображення у роботах В.М. Андрієва, С.В. Вишневецької, В.В. Жернакова та ін.

Звертаємо увагу на те, що ключові напрямки впливу на трудові правовідносини та відносини, тісно пов'язані з ними через вплив на учасників цих правовідносин шляхом нормативного закріплення головних завдань та цілей трудового права, реалізуються саме через функції трудового права. Розгляньте, які функції трудового права можна віднести до ключових у цій галузі права. Розглядаючи функції трудового права приділіть увагу науковим роботам В.І. Щербини, С.В. Венедіктова, П.Д. Пилипенко та з'ясуйте призначення загальних та спеціальних функцій трудового права України.

З'ясуйте значення функцій та принципів права. При цьому слід звернути увагу, що залежно від специфіки галузі у ній використовується, окрім галузевих та внутрішньогалузевих принципів, також і міжгалузеві та загальноправові. Окремо слід приділити увагу принципу «верховенства права». Зверніть увагу на те, що у трудовому праві як і в будь-якій іншій галузі права, міжгалузеві принципи проявляються не цілком, а лише у частині, яка забезпечує особливості регулювання правовідносин у сфері праці. Необхідно звернути увагу, на те як підходять до визначення принципів у трудовому праві провідні вчені галузі. Розвиток ринкової економіки в

Україні обумовив появу різних форм власності та організаційно-правових форм господарювання, тому доцільно дослідити, як це позначилося на регулюванні суспільно-корисної праці. Слід дослідити принципи-норми та принципи, які виводяться з норм трудового права за підходом Р.З. Лівшиця.

Самостійної уваги заслуговує на те, що головними критеріями відмежування трудового права від інших галузей права є предмет правового регулювання та метод правового регулювання. Особливості трудового права також вказують на порядок виникнення відносин між суб'єктами трудового права та характер правового зв'язку між ними.

1.2. Рекомендована література

Монографії:

1. Костюченко О. Є. Реалізація соціального призначення трудового права в Україні: монографія. Харків, Право, 2018. 392 с.
2. Могілевський Л.В. Система трудового права України: монографія. Харків: «Панов», 2016. 396 с.
3. Процевський А.И. Избранное. Харьков : Право. 2019. 472с.
4. Пилипенко П.Д. Проблеми теорії трудового права. монографія. Львів: Видавн. центр Львів, нац. ун-ту імені І. Франка, 1999. 214 с.
5. Щербина В.І. Основні функції трудового права в умовах ринкових відносин : монографія. Академія митної служби України. 2005. 266с.

Підручники:

1. Трудове право : підручник. О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін. ; за заг. ред. О. М. Ярошенка. 3-тє вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2019. 544 с.
2. Трудове право: підручник / О.М. Ярошенко, С.М. Прилипко, А.М. Слюсар та ін.; за заг. ред. О.М. Ярошенка. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2017. 560 с.
3. Трудове право: підручник/ за заг. ред. М.І. Іншина, В.Л. Костюка. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 600 с.
4. Трудове право: підручник / В. В. Жернаков, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко та ін. ; за ред. В. В. Жернакова. Х. : Право, 2012. 496
5. Трудове право України : Академ. курс : підруч. / А. Ю. Бабаскін, Ю. В. Дріжчана та ін. ; за заг. ред. Н. М. Хуторян. К. : А.С.К., 2004. 608 с.

Нормативно правові акти:

1. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Дод. До №50. Ст. 375.
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.

Наукові публікації:

1. Вишновецька С. Трудові правовідносини як об'єкт дослідження науки трудового права. *Підприємництво, госп-во і право*. 2004. №1. С. 60–63.
2. Гаврилюк О. Сучасне втілення принципів трудового права. *Право України*. 2001. №9. С. 56 – 58.
3. Жернаков В.В. Новий погляд на систему трудового права України. *Право України*. 1999. № 11. С. 141 – 143.
4. Жернаков В.В. Предмет трудового права та сфера дії законодавства про працю України: теоретичні проблеми і тенденції. Актуальні проблеми трудового права та права соціального забезпечення: Зб. наук. пр. до 80-річчя проф. Р.І. Кондратьєва. Хмельницький: Вид-во Хмельниц. Ун-ту упр. та права, 2007. С. 44 – 48.
5. Кондратьєв Р.І. Основні функції трудового права в умовах ринкових відносин. *Підприємництво, госп-во і право*. 2005. №7. С. 156, 157.
6. Колеснік Т.В. Імплементация міжнародно-правових норм у сфері трудового законодавства України: актуальні питання. *Правове забезпечення соціальної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів: тези допов. учасн. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ 22 листопада 2019 р.) / за ред. проф. М. І. Іншина, к.ю.н. М. Б. Мельник*. Київ, 2019. С.58-60.
7. Костюченко О.Є. Соціальний вимір трудового права. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 6. Т.1. С. 131-134.
8. Пилипенко П.Д. Місце трудового права в системі права України. *Вісн. Львівського ун-ту. Серія юрид.* Л.: ЛДУ, 1999. Вип. 34. С. 107 – 113.
9. Прилипко С.М. Розмежування права соціального забезпечення і трудового права. *Право України*. 1999. №10. С. 58 – 61.
10. Процевский А.И. Метод правового регулирования трудовых отношений. М.: Юрид. лит., 1972. 288 с.
11. Процевский А.И. Предмет советского трудового права. М.: Юрид. лит., 1979. 224 с.
12. Старчук О.В. Проблема становлення системи принципів трудового права України. *Вісн. Запорізького національного університету*. Юрид. науки. 2006. №2. Запоріжжя: ЗНУ, 2006. С. 117 – 123.
13. Чанишева Г. Колективні трудові відносини за проектом Трудового кодексу України. *Право України*. 2009. №3. – С. 28 – 34.
14. Щербина В. І. Функції трудового права. Д.: Акад. митної служби України, 2007. – 425 с.
15. Ярошенко О.М. До питання про співвідношення системи трудового права та системи джерел трудового права України. Актуальні проблеми труд, права та право соціал. забезпечення: до 80-річчя проф. Р.І. Кондратьєва: Зб. наук, праць. Хмельницький: Вид-во Хмельницького ун-ту управління та права, 2007. С. 128 – 133.

Тема 2. Джерела трудового права.

1.1. Методичні рекомендації до теми.

Починаючи підготовку за цією темою пам'ятайте, що джерела трудового права у формальному аспекті – це сукупність загальновідомих та внутрішньо структурованих форм встановлення і виразу нормотворчими органами загальнообов'язкових правил поведінки, що регулюють трудові та пов'язані з ними відносини. Джерела трудового права у матеріальному значенні – це причини формування права, які породжують (формують) позитивне право, матеріальні або духовні фактори, суспільні відносини, природа людини, природа речей, або воля законодавця. Класифікуючи види джерел трудового права необхідно звернути увагу на те, що нормативний акт це офіційний письмовий документ, прийнятий уповноваженим органом, відповідно до якого встановлюються, змінюються чи скасовуються норми права, а підзаконний акт це нормативно-правовий акт органу державної влади, прийнятий у межах його повноважень на основі та у виконання Конституції та законів.

Здійснюючи порівняльну характеристику Кодексу законів про працю України в першу чергу ознайомтесь з його структурою, порівняйте її зі структурою проекту Трудового кодексу України, визначте відмінності. Дослідите змістовні відмінності аналізованого нормативного акту та законопроекту, формулюйте свою думку про тенденції розвитку трудового законодавства. Готуючись до питання про особливості локальних нормативних актів пригадайте, що локальний нормативний акт це офіційний письмовий документ, прийнятий відповідним колективом на основі приписів законодавства та діючий у межах діяльності даного колективу. Досліджуючи природу локальних актів як джерел трудового права ознайомтесь з науковими працями Ярошенко О.М., зокрема його роботою на тему: «Теоретичні та практичні проблеми джерел трудового права України».

Готуючись до питання стосовно судової практики як джерела трудового права зверніть увагу на те, що роль судової практики полягає в тому, що вона виступає критерієм правильного й однакового (однозначного) застосування норм трудового законодавства, сприяє виявленню прогалин у трудовому законодавстві, неоднозначності змісту окремих його норм, а також створює основу для вдосконалення норм і розвитку трудового законодавства. Обов'язково проаналізуйте положення Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Після ознайомлення з законом визначте, яке місце в системі джерел трудового права України займають рішення Європейського Суду з прав людини.

1.2. Рекомендована література

Монографії:

1. Процевський А.И. Избранное. Харьков : Право. 2019. 472с.

2. Пилипенко П.Д. Проблеми теорії трудового права. монографія. Львів: Видавн. центр Львів, нац. ун-ту імені І. Франка, 1999. 214 с.
3. Кодифікація трудового законодавства України : монографія. Хуторян Н.М., Лавров О.Я., Вишновецька С.В. та ін.; за ред. Н.М. Хуторян, М.І. Іншина, С.М. Прилипко, О.М. Ярошенка. Харків : Вид-во «ФІНН», 2009. 432 с.
4. Костюченко О. Є. Реалізація соціального призначення трудового права в Україні: монографія. Харків, Право, 2018. 392 с.
5. Могілевський Л.В. Система трудового права України: монографія. Харків: «Панов», 2016. 396 с.
6. Чанишева Г.І. Колективні відносини у сфері праці: теоретико-правовий аспект: монографія. Одеса: Юрид. літ., 2001. 328 с.
7. Жигалкін П.І., Прилипко С.М., Ярошенко О.М. Судова практика та її значення для регулювання відносин у сфері праці: монографія. Х.: Вид-во ПП «ФІНН», 2008. 544 с.
8. Ярошенко О.М. Теоретичні та практичні проблеми джерел трудового права України: монографія. Х.: Видавець СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2006. 456 с.

Підручники:

1. Трудове право : підручник. О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін. ; за заг. ред. О. М. Ярошенка. 3-тє вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2019. 544 с.
2. Трудове право: підручник / О.М. Ярошенко, С.М. Прилипко, А.М. Слюсар та ін.; за заг. ред. О.М. Ярошенка. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2017. 560 с.
3. Трудове право: підручник/ за заг. ред. М.І. Іншина, В.Л. Костюка. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 600 с.
4. Трудове право: підручник / В. В. Жернаков, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко та ін. ; за ред. В. В. Жернакова. Х. : Право, 2012. 496
5. Трудове право України : Академ. курс : підруч. / А. Ю. Бабаскін, Ю. В. Дріжчана та ін. ; за заг. ред. Н. М. Хуторян. К. : А.С.К., 2004. 608 с.

Нормативно правові акти:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Дод. До №50. Ст. 375.
3. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності: Указ Президента України від 10.06.1997 р., №503/97. *Офіц. вісн. України*. 1997. №24.
4. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 р., №9 . *Бюл. Зак-ва і юрид. практики України*. 2004. №5.
5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду

з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. *Офіц. вісн. України*. 2006. № 12. Ст. 792.

Наукові публікації:

1. Бару М.І. Унифікація и дифференциация норм трудового права. *Сов. гос-во и право*. 1971. №10. С. 45 – 50.
2. Буценко П.А. До питання про джерела трудового права у світлі Конституції України. Матеріали наук. конф. *Конституція України – основа модернізації держави та суспільства*. 21–22 червня 2001 р., м. Харків. Х.: Право, 2001. С. 466, 467.
3. Венедиктов В.С. Концептуальні підходи до кодифікації трудового законодавства України. *Право і безпека*. 2002. №2. С. 9 – 12.
4. Жигалкін П.І. Актуальні проблеми кодифікації законодавства про працю. *Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб.* Х.: Нац. юрид. акад. України, 2001. Вип. 51. С. 3 – 9.
5. Журавльов Д.В. Нормативно-правовий акт як структурний елемент системи трудового законодавства. *Право і безпека*. 2004. №3/4. С. 141–146.
6. Коляда Т.А. Основні критерії диференціації регулювання праці за трудовим законодавством. *Право і безпека*. 2003. №4/2. С. 125 – 130.
7. Костюк В. Міжнародні акти як джерело трудового права. *Право України*. 1999. №11. С. 97 – 100.
8. Костюченко О. Є. Гармонізація трудового права України із законодавством ЄС у контексті забезпечення інтересів працівників. *Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту*. Серія «Юрид. науки». 2017. № 6, т. 1. С. 130–134.
9. Костюченко О.Є. Правові підходи до розкриття сутності трудових прав у Європейській соціальній хартії (переглянутій). *Міжнародний науковий журнал «Верховенство права»*. 2018. № 1. С. 148-154.
10. Костюченко О.Є. Гармонізація трудового права України із законодавством ЄС у контексті забезпечення інтересів працівників. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2017. № 6. Т. 1. С. 130-134.
11. Могілевський Л.В. Підстави диференціації правового регулювання праці. *Вісн. Нац. ун-ту внутр. справ*. Х.: Нац. ун-т внутр. справ, 2006. Вип. 32. С. 315 – 320.
12. Пилипенко П. Кодифікація вітчизняного трудового законодавства: проблеми та перспективи. *Право України*. 2009. № 3. С. 7 – 13.
13. Прилипка М., Ярошенко О. Проект Трудового кодексу України – важливий етап реформування трудового законодавства. *Право України*. 2009. №3. С. 14 – 21.
14. Прокопенко В.І. Чи є постанови Пленуму Верховного Суду України джерелом права? *Юрид. вісн. України*. 2001. №4. С. 3.
15. Процевський О.І. Чи потрібен Україні такий Трудовий кодекс? *Зб. наук, праць*. Серія «Право». Вип. 3. Х.: ХНАДУ, 2003. С. 5 – 18.

16. Ярошенко О. М. Новий Трудовий кодекс України – основне джерело національного трудового права. *Актуальні питання удосконалення законодавства про працю та соціальне забезпечення: тези доп. та наук. повідомл. учасників VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 29 верес. 2017 р.)*. Харків: Право. С. 39-46.

Тема 3. Суб'єкти трудового права.

1.1.Методичні рекомендації до теми.

При підготовці до іспиту зверніть увагу на те, що суб'єкти трудового права поділяються на дві групи: основні суб'єкти та не основні суб'єкти. Запам'ятайте, що працівник це завжди фізична особа, яка працює на підставі трудового договору на підприємстві, в установі, організації чи у фізичної особи. Стосовно поняття роботодавець зверніть увагу, що роботодавець це власник підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, виду діяльності, галузевої належності або уповноважений ним орган (керівник) чи фізична особа, яка відповідно до законодавства є стороною трудового договору. Разом з тим, роботодавець це юридична особа (підприємство, установа, організація) або фізична особа-підприємець чи фізична особа, яка використовує працю фізичних осіб для задоволення господарських чи особистих інтересів в межах трудових правовідносин.

Окремо зверніть увагу, що суб'єктами трудового права є об'єднання організацій роботодавців – неприбуткова громадська організація, яка об'єднує організації роботодавців, їх об'єднання. Трудовий колектив – усі громадяни, які своєю працею беруть участь у діяльності підприємства (установи, організації) на основі трудового договору (контракту, угоди), а також інших форм, що регулюють трудові відносини працівника з роботодавцем. Професійна спілка – це добровільна неприбуткова громадська організація, що об'єднує громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної (трудової) діяльності (навчання). Первинна організація профспілки – добровільне об'єднання членів профспілки, які, як правило, працюють на одному підприємстві, в установі, організації незалежно від форми власності і виду господарювання або у фізичної особи, яка використовує найману працю, або забезпечують себе роботою самостійно, або навчаються в одному навчальному закладі. Також суб'єктами трудового права виступають органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Готуючись до відповіді на питання про правове становище суб'єктів трудового права зверніть увагу на елементи їх правового статусу – правосуб'єктність та права і обов'язки, які у свою чергу включають у себе гарантії та юридичну відповідальність. Слід наголосити, що суб'єкти права та учасники правовідносин це різні понятті і тому необхідно уважно дослідити відмінності між ними. Аналізуючи такий елемент як суб'єкти трудових правовідносин зверніть увагу на таку категорію як

правосуб'єктність. Разом з тим зверніть увагу на правосуб'єктність кожного з учасників індивідуальних правовідносин. При опрацюванні теми обов'язково зверніть увагу на праці Л.Я. Гинцбурга. Рекомендується дослідити таке поняття як об'єкт трудових правовідносин та звернути увагу на те як це поняття трактується вітчизняними та зарубіжними вченими. Зміст трудових правовідносин є однією з тих категорій, які дозволяють у повному обсязі проаналізувати правове становище учасників досліджуваних правовідносин. Разом з тим, визначення статусу учасника трудових правовідносин охоплює як трудову правосуб'єктність (ключовий елемент правового статусу), так і права та обов'язки. Після вивчення даної теми, здобувач повинен чітко визначати елементи правового статусу учасника трудових правовідносин та характеризувати працю як об'єкт, на який учасники спрямують взаємні права та обов'язки.

1.2. Рекомендована література

Монографії:

1. Процевський А.И. Избранное. Харьков : Право. 2019. 472с.
2. Пилипенко П.Д. Проблеми теорії трудового права. монографія. Львів: Видавн. центр Львів, нац. ун-ту імені І. Франка, 1999. 214 с.
3. Кодифікація трудового законодавства України : монографія за ред. Хуторян Н.М., Лавров О.Я., Вишновецька С.В. та ін.; за ред. Н.М. Хуторян, М.І. Іншина, С.М. Прилипко, О.М. Ярошенка. Харків : Вид-во «ФІНН», 2009. 432 с.
4. Клемпарський М.М. Проблеми правового регулювання статусу державних службовців як суб'єктів трудового права України : монографія Х.: НікаНова, 2014. 428с.
4. Костюченко О. Є. Реалізація соціального призначення трудового права в Україні: монографія. Харків, Право, 2018. 392 с.
5. Могілевський Л.В. Система трудового права України: монографія. Харків: «Панов», 2016. 396 с.
6. Чанишева Г.І. Колективні відносини у сфері праці: теоретико-правовий аспект: монографія. Одеса: Юрид. літ., 2001. 328 с.

Підручники:

1. Трудове право: підручник / О.М. Ярошенко, С.М. Прилипко, А.М. Слюсар та ін.; за заг. ред. О.М. Ярошенка. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2017. 560 с.
2. Трудове право : підручник / [О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін.] ; за заг. ред. О. М. Ярошенка. – 3-тє вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2019. 544 с.

Нормативно правові акти:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості

Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.

2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Дод. До №50. Ст. 375.

3. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності: Указ Президента України від 10.06.1997 р., №503/97. *Офіц. вісн. України*. 1997. №24.

4. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: постанова Пленуму Верховного Суду країни від 01.11.1996 р., №9 . *Бюл. Зак-ва і юрид. практики України*. 2004. №5.

5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. *Офіц. вісн. України*. 2006. № 12. Ст. 792.

Наукові публікації:

1. Гетьманцева Н.Д. Правова характеристика роботодавця як суб'єкта трудових відносин. *Наук. вісн. Чернівецького ун-ту*. Вип. 273. Правознавство. Чернівці: Рута, 2005. С. 46 – 49.

2. Гончарова Г.С. Повноваження трудових колективів на сучасному етапі. Матеріали наук. конф. «Конституція України – основа модернізації держави та суспільства», 21–22 червня 2001 р., Харків. Х.: Право, 2001.С. 193 – 196.

3. Колеснік Т.В. Правова культура та правова свідомість працівника і роботодавця: сучасні підходи. *Політико-правові реформи та становлення громадянського суспільства в Україні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Херсон 5-6 жовтня 2018 р.)*. Херсон, 2018. С. 48-50.

4. Клемпарський М.М. Роль та значення професійних спілок, як суб'єктів трудового права. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Випуск 3. С. 47-52.

5. Костюк В. Особливості правового регулювання трудової правосуб'єктності у період незалежності Української держави (1991-1996 рр.) *Право України*. 2009. №10. С. 157 – 161.

6. Костюк В. Поняття та ознаки трудової правосуб'єктності в умовах кодифікації трудового законодавства: проблеми та напрямки вирішення. *Право України*. 2009. №3. С. 48 – 53.

7. Костюк В. Трудова правосуб'єктність як основна правова властивість суб'єктів трудового права. *Підприємництво, госп-во і право*. 2005. №8. С. 35 – 39.

8. Пилипенко П.Д. До питання про правосуб'єктність трудових колективів. *Предпринимательство, хозяйство и право*. 1991. №11. С. 22 – 25.

9. Хуторян Н.М. Проблеми визначення «роботодавець» за законодавством України. *Держава і право. Юрид. і політ. науки*. К.: Ін-т держави і права НАН України, 2006. Вип. 31. С. 207 – 215.

10. Щербань В.А. Поняття і зміст правового статусу професійних спілок *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. №8. С. 88 – 99.
11. Якушев І. Юридичні властивості суб'єктів права. *Вісн. Львівського ун-ту*. Серія юрид. Вип. 35. Львів, 2000. С. 33 – 37.
12. Яремчук О.В. Трудовий колектив як суб'єкт трудового права. *Право і безпека*. 2004. №3/1. С. 186 – 189.
13. Ярошенко О. М. Правосуб'єктність роботодавця та її зміст. *Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб.* Х.: Нац. юрид. акад. України, 2001. Вип. 51. С. 129 – 138.

Тема 4. Правовідносини, що регулюються нормами трудового права.

1.1. Методичні рекомендації до вивчення теми.

Розпочати вивчення даної теми слід із з'ясування питання яку роль у суспільному житті займає суспільно корисна діяльність людини. При цьому слід чітко усвідомити місце трудових правовідносин у предметі трудового права. Особливу увагу необхідно звернути на такі правові категорії, як суб'єкти, об'єкт та зміст правовідносин. Здобувач повинен чітко визначитись із поняттям трудові правовідносини, вміти його чітко формулювати. Сконцентрувати свою увагу слід на елементах трудових правовідносин та визначити їх. Вивчаючи тему слід усвідомлювати, що правовідносини тісно пов'язані з трудовими, бувають різних видів. У науці та навчальній літературі науковці по-різному визначають такі правовідносини, але незалежно від цього усі вони тісно пов'язані з трудовими правовідносинами.

Здобувач повинен усвідомити: на що спрямовані правовідносини, які передують трудовим, яке значення у трудовій діяльності громадян відведено правовідносинам, що супроводжують трудові, та розуміти призначення загальнообов'язкового державного соціального страхування. Пам'ятайте, що правовідносини це врегульовані нормами права суспільні відносини, учасники яких є носіями суб'єктивних прав та обов'язків. Об'єкт трудових правовідносин це те, з приводу чого виникли правовідносини, зокрема «жива праця», процес праці. Саме на об'єкт правовідносин спрямовані взаємні права та обов'язки учасників цих відносин. Змістом трудових правовідносин є коло кореспондуючих прав та обов'язків учасників трудових правовідносин, які породжують правові зв'язки між ними, при цьому права та обов'язки, у їх єдності, перебувають у динаміці залежно від виникаючих юридичних фактів. А юридичний факт це передбачені законом обставини, які є підставою для виникнення, зміни та припинення конкретних правовідносин, зокрема відносин у сфері праці.

1.2. Рекомендована література

Монографії:

1. Александров Н.Г. Трудовое правоотношение: монография М.: Проспект, 2009. 344 с.
2. Кодифікація трудового законодавства України : монографія за ред. Хуторян Н.М., Лавров О.Я., Вишновецька С.В. та ін.; за ред. Н.М. Хуторян, М.І. Іншина, С.М. Прилипка, О.М. Ярошенка. Харків : Вид-во «ФІНН», 2009. 432 с.
3. Костюченко О. Є. Реалізація соціального призначення трудового права в Україні: монографія. Харків, Право, 2018. 392 с.
4. Могілевський Л.В. Система трудового права України: монографія. Харків: «Панов», 2016. 396 с.
5. Пилипенко П.Д. Проблеми теорії трудового права. монографія. Львів: Видавн. центр Львів, нац. ун-ту імені І. Франка, 1999. 214 с.
6. Чанишева Г.І. Колективні відносини у сфері праці: теоретико-правовий аспект: монографія. Одеса: Юрид. літ., 2001. 328 с.

Підручники:

1. Трудове право: підручник / О.М. Ярошенко, С.М. Прилипко, А.М. Слюсар та ін.; за заг. ред. О.М. Ярошенка. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2017. 560 с..
2. Трудове право : підручник / [О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін.] ; за заг. ред. О. М. Ярошенка. – 3-тє вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2019. 544 с.

Нормативно правові акти:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Дод. До №50. Ст. 375.

Наукові публікації:

1. Барабаш О.Т. Щодо властивостей трудових правовідносин. *Право України*. 1998. №3. С. 64 – 69.
7. Бару М.И. Имущественные и неимущественные элементы в трудовом правоотношении. *Правоведение*. 1965. №3. С. 57 – 64.
8. Бару М.Й. Правове регулювання трудових відносин і закон, мораль, справедливість. *Право України*. 1998. №2. С. 66 – 68.
9. Бурак В. Галузева належність правовідносин, які виникають у зв'язку з вирішенням трудових спорів. *Вісник Львівського Університету*. Серія юридична. Вип. 39: 36. наук. пр. Л.: ЛДУ, 2004. С. 350 – 355.
10. Вишновецька С. Трудові правовідносини як об'єкт дослідження науки трудового права. *Підприємництво, госп-во і право*. 2004. №1. С. 60 – 63.
11. Глазько С.М. Основні засади припинення трудових правовідносин. *Вісн. Нац. ун-ту внутр. справ*. Х.: Нац. ун-т внутр. справ, 2004. Вип. 27. С. 383 – 386.

13. Гоц О.В. Підстави виникнення трудових правовідносин з професорсько-викладацьким складом вузів: їх особливості. *Право України*. 2002. №2. С. 64 – 68.
14. Данилюк О. Призначення на посаду як правоутворюючий фактичний склад у трудовому праві України. *Юрид. Україна*. 2007. №2. С. 58–62.
15. Єрмоєнко В.В. Вольовий характер підстав виникнення трудових правовідносин. *Право України*. 1998. №11. С. 96 – 98.
16. Жернаков В.В. Теорія трудових правовідносин і розвиток трудового права. Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2001. Вип. 51. С. 10–19.
17. Заржицький О. Про трудові процесуальні правовідносини. *Право України*. 2008. №3. С. 65 – 67.
21. Костюченко О.Є. Вітчизняні реалії правового становища працівника у трудових відносинах. *Форум права*. 2017. № 5. С. 200-207. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2017_5_31.pdf
22. Костюченко О.Є. Роль трудового права в забезпеченні соціальної безпеки в Україн. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. Серія «юриспруденція» 2017. № 29. Т. 2. С. 45-48.
23. Костюченко О.Є. Визначення поняття «правове забезпечення». *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України*. 2015. № 1 (68). С. 11-16.
26. Процевський В.О. Виникнення трудових правовідносин з державними службовцями. *Право України*. 2001. №11. –С. 75 – 79.
27. Ярошенко О.М. До питання трудової правосуб'єктності працівників. *Право України*. 1999. №3. С. 74, 75

Тема 5 Соціальне партнерство. Колективні договори та угоди.

1.1.Методичні рекомендації до теми.

Розпочати роботу на цю тему слід з ознайомлення із законодавством, яке регулює таку форму співпраці учасників трудових правовідносин як соціальне партнерство. Слід чітко усвідомити, що головне місце серед локальних нормативних актів відводиться колективному договору, його основна мета в тому, щоб погоджувати інтереси працівників і роботодавців. Зверніть увагу що, сторонами соціального діалогу на локальному рівні є: сторона працівників, суб'єктами якої є первинні профспілкові організації, а в разі їх відсутності – вільно обрані для ведення колективних переговорів представники (представник) працівників; сторона роботодавця, суб'єктами якої є роботодавець та/або уповноважені представники роботодавця. А сам колективний договір це угода про прийняття сторонами зобов'язань щодо регулювання виробничих, трудових і соціально-економічних відносин і узгодження інтересів трудящих, роботодавців та уповноважених ними органів.

Зверніть увагу, що профспілковий орган це орган, створений згідно із статутом (положенням) профспілки, об'єднання профспілок, через який профспілка здійснює свої повноваження, а трудовий колектив підприємства утворюють усі громадяни, які своєю працею беруть участь у його діяльності на основі трудового договору (контракту, угоди), а також інших форм, що регулюють трудові відносини працівника з підприємством.

Також слід акцентувати увагу на той факт, хто виступає сторонами колективного договору та коло тих осіб на яких розповсюджуються положення колективного договору. У цій темі акцентується увага на порядку укладання колективного договору та його змісті. Опрацьовуючи порядок укладання останнього обов'язково ознайомтесь з відповідними положеннями законодавства, що регулює цей порядок. Окремо розгляньте питання про строк укладання та строк дії укладеного колективного договору. Зверніть увагу на класифікацію колективно-договірних умов на нормативні та зобов'язальні. З'ясуйте, як проявляється через колективні договори та угоди локальний метод регулювання трудових правовідносин.

Зверніть увагу на зарубіжний досвід колективно-договірної роботи. Разом з тим, слід чітко усвідомлювати, які зобов'язання можуть бути покладені у зміст цього договору та ті умови, які є обов'язковими для колективного договору.

1.2. Рекомендована література

Монографії:

1. Костюченко О. Є. Реалізація соціального призначення трудового права в Україні: монографія. Харків, Право, 2018. 392 с.
2. Пилипенко П.Д. Проблеми теорії трудового права. монографія. Львів: Видавн. центр Львів, нац. ун-ту імені І. Франка, 1999. 214 с.
3. Чанишева Г.І. Колективні відносини у сфері праці: теоретико-правовий аспект: монографія. Одеса: Юрид. літ., 2001. 328 с.

Підручники:

1. Трудове право України: підручник/ К.Ю. Мельник. Харків: Діса плюс, 2014. 480с.
2. Трудове право: підручник / О.М. Ярошенко, С.М. Прилипко, А.М. Слюсар та ін.; за заг. ред. О.М. Ярошенка. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2017. 560 с.
3. Трудове право: підручник/ за заг. ред. М.І. Іншина, В.Л. Костюка. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 600 с.

Нормативно правові акти:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.

2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Дод. До №50. Ст. 375.
3. Положення про Національну тристоронню соціально-економічну раду: Затверджене Указом Президента України від 26 грудня 2005 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2011>
4. Про колективні договори і угоди: Закон України від 01.01.2015 р. № 3356-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3356-12>
5. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.

Наукові публікації:

1. Гетьманцева Н.Д. Колективні угоди на регіональному рівні. *Держава і право*. Юрид. і політ, науки. К.: Ін-т держави і права НАН України, 2002. Вип. 16. С. 264 – 269.
2. Гончарова Г.С. Колективний договір у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації. Х.: Б.в., 2004. 200 с.
3. Єрохін С.В. Теоретичні підходи до визначення поняття та змісту соціального партнерства в сфері праці. *Право і безпека*. 2005. №4/2. С. 133 – 137.
4. Козак З. Про рівні колективно-договірного регулювання трудових відносин. *Вісн. Львівського ун-ту*. Серія юрид. Вип. 34. Львів: ЛДУ, 1999. С. 120 – 124.
5. Костюченко О.Є. Соціальне партнерство, як засіб удосконалення умов праці в Україні // *Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky*. Volume 3. 2015. № 6/2015. Р. 65-68.
6. Костюченко О.Є. Сутність соціального партнерства. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право. 2017. № 3-4. С. 78-82.
7. Костюченко О.Є. Правове моделювання розвитку трудових відносин на засадах партнерства // *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2017. № 6 (28). С. 104-109.
8. Трунова Г.А. Поняття соціального партнерства на сучасному етапі. *Наук. вісн. Чернівецького ун-ту*. Вип. 282. Правознавство. Чернівці: Рута, 2005. С. 59 – 62.
9. Шопіна І.М. Соціальне партнерство як умова побудови в Україні соціальної держави. *Право і безпека*. 2005. №4/3. С. 130 – 133.
10. Яремчук О.В. Соціальне партнерство на рівні підприємства: сутність, сторони та форми. *Право і безпека*. 2003. №4/2. С. 198 – 202.
11. Ярошенко О.М. Джерела трудового права на соціально-партнерському рівні. *Вісник Академії правових наук України: Зб. наук, праць*. – №2(41) 2005. Х.: Право, 2005. С. 208 – 218.
12. Ярошенко О.М. Соціальне партнерство та його акти. *Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2004. – Вип. 66. С. 53 – 58.*

Тема 6. Правове регулювання зайнятості та працевлаштування.

1.1. Методичні рекомендації до теми.

При підготовці за цією темою здобувачу необхідно звернути увагу на правове регулювання правовідносин з працевлаштування в Україні, та їх правову природу й наслідки реалізації прав громадян у цій сфері. Слід окремо ознайомитись з умовами та підставами, які визначають правове становище безробітних та осіб що шукають роботу. Звернути увагу на те, за яких умов законодавство визнає роботу «підходящою».

Зверніть увагу на те, що безробіття це соціально-економічне явище, за якого частина осіб не має змоги реалізувати своє право на працю та отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування, а безробітним за міжнародними стандартами та законодавством України є особа віком від 15 до 70 років, яка через відсутність роботи не має заробітку або інших передбачених законодавством доходів як джерела існування, готова та здатна приступити до роботи. Також важливо, що під державним регулювання зайнятості необхідно розуміти формування і реалізація державної політики у сфері зайнятості населення з метою створення умов для забезпечення повної та продуктивної вільно обраної зайнятості і соціального захисту в разі настання безробіття. При цьому, зайнятість – це не заборонена законодавством діяльність осіб, пов'язана із задоволенням їх особистих та суспільних потреб з метою одержання доходу (заробітної плати) у грошовій або іншій формі, а також діяльність членів однієї сім'ї, які здійснюють господарську діяльність або працюють у суб'єктів господарювання, заснованих на їх власності, у тому числі безоплатно. Вільно обрана зайнятість це реалізація права громадянина вільно обирати вид діяльності, не заборонений законом (зокрема такий, що не пов'язаний з виконанням оплачуваної роботи), а також професію та місце роботи відповідно до своїх здібностей і потреб.

Окремо приділіть увагу видам зайнятості населення за законодавством України, де визначається, що повна зайнятість це зайнятість працівника за нормою робочого часу, передбаченою згідно із законодавством, колективним або трудовим договором, а неповна зайнятість є зайнятістю працівника на умовах робочого часу, що менший від норми часу, передбаченої законодавством, і може встановлюватися за договором між працівником і роботодавцем з оплатою праці пропорційно відпрацьованому часу або залежно від виробітку.

Приділіть увагу тому, що суб'єктом господарювання, який надає послуги з посередництва у працевлаштуванні може бути зареєстрована в установленому законом порядку юридична особа, яка провадить господарську діяльність, незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання, а також фізична особа-підприємець, що надають послуги з

посередництва у працевлаштуванні в Україні та/або за кордоном відповідно до цього Закону та інших актів законодавства.

1.2. Рекомендована література.

Монографії:

1. Москаленко О.В. Правове забезпечення соціального захисту безробітних в Україні : монографія. Харків : Юрайт, 2018. 192с.
2. Шабанов Р.І. Концептуальні засади соціального захисту від безробіття : монографія. Харків : ХНАДУ, 2015. 359с.

Підручники:

1. Трудове право: підручник / О.М. Ярошенко, С.М. Прилипка, А.М. Слюсар та ін.; за заг. ред. О.М. Ярошенка. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2017. 560 с.
2. Трудове право: підручник/ за заг. ред. М.І. Іншина, В.Л. Костюка. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 600 с.

Нормативно правові акти:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Дод. До №50. Ст. 375.
3. Про зайнятість населення: Закон України № 5067 від 5 липня 2012 року. Відомості Верховної Ради України, 2013, № 24, Ст.24.
4. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03.2000р. Відомості Верховної Ради України. 2000. -№22. – Ст. 171.
6. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005р. Відомості Верховної Ради України. 2005. №52. Ст.561.7.
7. Про затвердження Порядку реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2018. №792. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
8. Угода про співробітництво в галузі трудової міграції та соціального захисту трудящих-мігрантів від 15.04.1994 р. Офіційний вісник України. 2008. № 97. Ст. 190.

Наукові публікації:

1. Іншин М.І. Щодо правового забезпечення права на працю в умовах масового вивільнення робочої сили. *Право України*. 1998. №3. С. 77, 78.
2. Колеснік Т.В. Соціальні аспекти зайнятості населення. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 18 листопада 2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т. внутр. справ. Харків, 2016. С. 49–52.

4. Мазурок П. Конкурентоспроможність і проблеми зайнятості молоді *Підприємництво, госп-во і право*. 2002. №3. С. 111 – 113.
5. Мельник К. Ю. Стабільність та змінюваність трудових правовідносин. *Право і безпека*. 2010. № 4. С. 203-206.
6. Маркіна Т. Юридичні умови визнання громадянина безробітним. *Право України*. 2000. №6. С. 44 – 46.
7. Панцир С, Асланян Г. Політика зайнятості Європейського союзу: перспективи для України. *Часопис Парламент*. 2004. №3. С. 25 –33.
8. Прилипко С.М. Правове регулювання зайнятості населення. *Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб.* Х.: Нац. юрид. акад. України, 2001. Вип. 49. С. 104 – 113.
9. Феськов М.М. Право працівника-мігранта на зайнятість на території іншої держави: стандарти Ради Європи і законодавство України. *Вісн. Одеського ін-ту внутр. справ*. 2001. №3. С. 57 – 61.
10. Ярошенко О.М. Проблеми та перспективи правового регулювання зайнятості та праці молоді. *Вісник Академії правових наук України*. 2004. №4(39). Х.: Право, 2004. С. 205 – 213.
11. Яцкевич І. І. Юридичні гарантії права на працю у процесі зміни умов трудового договору. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 4. С. 186-194.
12. Шабанов Р. И. Право на занятость в системе социальных прав человека. *Теоретико-прикладные проблемы реализации и защиты субъективных прав в контексте инновационного социально-экономического развития общества*: тез. докл. Междунар. науч.-практ. конф., посвящ. памяти Н.Г. Юркевича (г. Минск, 20-21 апр. 2018 г.) / редкол.: О. Н. Здрок (отв. ред.) [и др.]. Минск: Изд-во БГУ, 2018. С. 408-410.

Тема 7. Трудовий договір.

1.1. Методичні рекомендації до теми.

Ця тема має ключове значення при вивченні дисципліни «Трудове право», в ній містяться юридичні гарантії реалізації права на працю при укладанні трудового договору, переведенні на іншу роботу, звільненні з роботи. Основні принципи, на підставі яких здійснюється правове регулювання праці громадян, закріплені у Конституції України, зміст яких конкретизовано у главі III Кодексу законів про працю та інших нормативних актах України. Особливу увагу слід звернути на законодавче визначення трудового договору як надане у вищезазначеному кодексі. Юридичне значення трудового договору полягає у тому, що він є однією з форм реалізації права на працю та формою залучення громадян до суспільно-корисної праці. Фундаментальне дослідження трудового договору свого часу було проведено Л.С. Талем, ознайомлення з працею якого пропонується для виявлення правової природи трудового договору .

Окрему увагу слід приділити розгляду таких необхідних умов трудового договору як місце роботи, трудова функція та розмір оплати праці. Але поряд із цим необхідно розглянути і ті умови трудового договору які виробляються сторонами. Розглядаючи трудовий договір як письмову угоду про працю необхідно дослідити його зміст як сукупність усіх умов, що можуть бути внесені до нього. Вивчаючи питання про контракт як особливу форму трудового договору зверніть увагу на те, у яких випадках закон дозволяє його укладання.

Поряд із цим ретельно розгляньте класифікацію трудових договорів та визначте ключові особливості кожного з них. З'ясуйте відмінності трудового договору про роботу за сумісництвом та його відмінності від суміщення професій (посад). Розгляньте як законодавство регулює питання залучення працівників до роботи на умовах сумісництва, кому забороняється працювати за сумісництвом та які роботи не вважаються сумісництвом. Слід чітко усвідомити поняття переведення на іншу роботу та відрізнити його від переміщення.

Окрему увагу необхідно приділити підставам виникнення зміни та припинення трудових правовідносин та їх віддзеркалення у трудовому договорі. Увагу слід звернути і на відмінності у таких поняттях, як розірвання трудового договору та припинення трудового договору. Ретельно дослідити законодавчі приписи у частині підстав припинення трудового договору та умов розірвання трудового договору за ініціативою працівника та роботодавця. При дослідженні цих питань обов'язково зверніть увагу на роль профспілкових організацій у цій сфері, також слід розглянути порядок розірвання трудового договору на підставі п.1 ст.40 Кодексу законів про працю. З'ясуйте, у якому випадку працівник не може бути звільнений незалежно від підстав звільнення. Слід вміти відрізнити переведення на іншу роботу від переміщення на інше робоче місце та від зміни істотних умов праці у зв'язку із змінами організації виробництва і праці. Також слід чітко розуміти значення таких категорій як рід трудової діяльності, професій, спеціальність та посада.

1.2. Рекомендована література

Монографії:

1. Александров Н.Г. Трудовое правоотношение: монография М.: Проспект, 2009. 344 с.
2. Губська О.А. Правове регулювання працевлаштування та професійного розвитку державних службовців в Україні: теорія і практика: монографія. Харків, Константа, 2017. 412 с.
3. Чанишева Г.І. Колективні відносини у сфері праці: теоретико-правовий аспект: монографія. Одеса: Юрид. літ., 2001. 328 с.

Підручники:

1. Трудове право : підручник. О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко,

А. М. Слюсар та ін. ; за заг. ред. О. М. Ярошенка. 3-тє вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2019. 544 с.

2. Трудове право: підручник / О.М. Ярошенко, С.М. Прилипко, А.М. Слюсар та ін.; за заг. ред. О.М. Ярошенка. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2017. 560 с.

3. Трудове право: підручник/ за заг. ред. М.І. Іншина, В.Л. Костюка. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 600 с.

4. Трудове право: підручник / В. В. Жернаков, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко та ін. ; за ред. В. В. Жернакова. Х. : Право, 2012. 496

5. Трудове право України : Академ. курс : підруч. / А. Ю. Бабаскін, Ю. В. Дріжчана та ін. ; за заг. ред. Н. М. Хуторян. К. : А.С.К., 2004. 608 с.

Нормативно правові акти:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.

1. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Дод. До №50. Ст. 375.

2. Інструкція по заповненню Карти умов праці при проведенні атестації робочих місць: Міністерство праці України, Міністерство охорони здоров'я України від 27.11.1992 р. № 06-41-48. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1-48205-92>

3. Інструкція про порядок ведення трудових книжок працівників: наказ Мінпраці, Міністерства юстиції України та Міністерства соціального захисту населення України від 29.07.1993 р. № 58. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0110-93>

Наукові публікації:

1. Баранюк Ю. Особливості змісту трудових контрактів. *Право України*. 1998. №9. С. 74 – 78.

2. Беркута Н. Види трудових договорів та їх регулювання у законодавстві про працю. *Право України*. 2006. №12. С. 59 – 61.

3. Болотіна Н.Б. Трудовий договір за законодавством України: Навч. посіб. К.: Вид. Паливода А.В., 2002.

4. Бущенко П.А. Порядок укладення трудового договору як стадія реалізації права на працю. *Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук, зб.–Х.*: Нац. юрид. акад. України, 2001. Вип. 51. С. 19 – 27.

5. Веренич Н.В. Юридичне значення суміщення професій (посад). *Право і безпека*. 2005. №4/2. С. 129 – 132.

6. Зуб І.В. Про структуру трудового договору та його умови за проектом Трудового кодексу України. *Актуальні проблеми труд, права та права соціал. забезпечення: Зб. наук. пр. до 80-річчя проф. Р.І. Кондратьєва.* – Хмельницький: Вид-во Хмельниц. ун-ту упр. та права, 2007. С. 52 –55.

7. Колеснік Т.В. Види зайнятості в сучасних умовах. Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Актуальні економіко-правові проблеми

розвитку суб'єктів господарювання в Україні: теоретичні і практичні аспекти» (м. Харків, 7 грудня 2012р.), Х.: ХНАДУ, С. 139-141.

8. Колеснік Т.В. Специфіка трудового договору за участю роботодавця фізичної особи. *Вісник національного університету «Юридична академія ім. Ярослава Мудрого» Серія.: Економічна теорія та право.* Х.: Право, 2013. 2№ (13). С.15-19.

9. Колеснік Т. В. Особливості впровадження аутстафінгу в сучасних умовах. Актуальні проблеми правового забезпечення господарської діяльності в Україні: матеріали круглого столу (м. Харків, 12 березня 2015 р.). Харків, 2015. С. 114–117.

10. Колеснік Т.В. Припинення трудових відносин з ініціативи роботодавця: проблемні аспекти. *Правове забезпечення соціальної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів:* тези допов. учасн. II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ 26 жовтня 2018 р.) / за ред. д.ю.н., проф. М. І. Іншина, к.ю.н. І. С. Сахарук. Київ, 2018. С.108-111.

11. Костюченко О.Є. Нетипові форми зайнятості у контексті соціально-економічного розвитку України. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого».* Серія: Економічна теорія та право / ред. кол. : А.П. Гетьман та ін. Х. : Право, 2012. № 1 (8). С. 130-137.

12. Костюченко О.Є. Функціональний підхід до правового забезпечення трудових прав, свобод і законних інтересів громадян. *Visegrad Journal on Human Rights.* 2018. № 1 (volume 1). Р. 94-99.

13. Паламарчук В. Контракт як форма реалізації громадянами права на зайнятість. *Право України.* 2003. №8. С. 104 – 106.

14. Сіроха Д. І. Специфіка змісту трудових правовідносин за участю фізичної особи-підприємця. *Форум права.* 2010. № 1. С. 331–335. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-1/10cdifop.pdf>.

15. Список сезонних робіт і сезонних галузей: Постанов Кабінету Міністрів України від 28 березня 1997 р. № 278. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/278-97-%D0%BF>

16. Яцкевич І. І. Юридичні гарантії права на працю у процесі зміни умов трудового договору. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2015. № 4. С. 186-194.

Тема 8. Робочий час та час відпочинку.

1.1. Методичні рекомендації до вивчення теми.

Розпочати вивчення теми доречно із засвоєння таких визначень як «робочий час» та «час відпочинку», що закріплені у чинному законодавстві України, але при цьому слід звернути увагу на те, як у навчальній літературі визначаються ці поняття. У даній темі акцентується увага на порядку договірному регулювання робочого часу та часу відпочинку. Обов'язковому розгляду підлягає питання про види робочого часу та його класифікацію.

Разом з тим необхідно чітко розуміти відмінності між нормальним, скороченим та неповним робочим часом. В той же час слід розглянути порядок обліку робочого часу та з'ясувати його значення. Зверніть увагу, що робочий час це час протягом якого працівник повинен виконувати доручену йому роботу (трудову функцію) відповідно до законодавства, правил внутрішнього трудового розпорядку, графіка, колективного і трудового договору (контрактом), а режим робочого часу є порядком розподілу норми робочого часу протягом відповідного календарного періоду. У свою чергу обліковий період є календарним відрізком часу, за який фіксується відріток встановленої працівнику (працівникам) норми робочого часу. Обов'язково потрібно звернути увагу на ті зміни які внесені до законодавства у зв'язку з введенням у державі військового стану.

Зверніть увагу на те, що облік робочого часу може бути поденний, потижневий або підсумований. Його вид залежить від типу робочої неділі і розподілу робочого часу по дням тижня. Вивчаючи питання про надурочні роботи, треба мати на увазі, що ними вважаються не всі роботи понад встановлену тривалість робочого дня, а тільки ті, які провадились за розпорядженням роботодавця або уповноваженого ним орган чи з його відому а також знати в яких випадках вони допускаються, порядок залучення до них та коло осіб, які не можуть бути залучені до надурочних осіб.

Зверніть увагу на той факт, що часом відпочинку в трудовому праві вважається та частина календарного часу, протягом якої працівник звільняється від виконання трудових обов'язків (трудової функції) і може використовувати її на власний розсуд. Разом з тим від часу відпочинку слід відрізняти вільний від роботи час. При опрацюванні теми рекомендується ознайомитись з науковими роботами з цього питання. Особливу увагу приділіть ознайомленню з існуючим порядком надання щорічних відпусток основних і додаткових. При цьому слід звернути увагу на види додаткових відпусток та порядок встановлення скороченого робочого часу працівникам, зайнятим на роботах з шкідливими умовами праці чи в особливих умовах праці.

1.2.Рекомендована література.

Монографії:

1. Гаращенко Л.П. Правове регулювання відпусток за законодавством України : монографія. К.: Павлім, 2003. 172 с.
2. Костюченко О.Є. Особливості правового регулювання праці лікарів: монографія. Х. : вид-во «ФІНН», 2009. 232 с.
3. Мельник С. В. Механізм регулювання соціально-трудової сфери України: моногр. Київ: Соцінформ, 2009. 768 с.
4. Процевський О. І. Методологічні засади трудового права: моногр. Харків: ХНАДУ, 2014. 260 с.
5. Процевський В. О. Приватноправове та публічно-правове регулювання соціально-трудових відносин: монографія. Харків: Вид-во ХНАДА, 2012. 332 с.

Підручники:

1. Трудове право : підручник. О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін. ; за заг. ред. О. М. Ярошенка. 3-тє вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2019. 544 с.
2. Трудове право: підручник / О.М. Ярошенко, С.М. Прилипко, А.М. Слюсар та ін.; за заг. ред. О.М. Ярошенка. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2017. 560 с.
3. Трудове право: підручник/ за заг. ред. М.І. Іншина, В.Л. Костюка. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 600 с.
4. Трудове право: підручник / В. В. Жернаков, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко та ін. ; за ред. В. В. Жернакова. Х. : Право, 2012. 496
5. Трудове право України : Академ. курс : підруч. / А. Ю. Бабаскін, Ю. В. Дріжчана та ін. ; за заг. ред. Н. М. Хуторян. К. : А.С.К., 2004. 608 с.

Нормативно правові акти:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Дод. До №50. Ст. 375.
3. Про відпустки: Закон України від 15.11.1996 № 504/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 2. Ст. 4.
4. Конвенція МОТ № 186 о труде в морском судоходстве от 23.02.2006 г. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_519
5. Конвенція МОП № 139 про боротьбу з небезпекою, спричинюваною канцерогенними речовинами й агентами у виробничих умовах, та заходи профілактики 1974 р. Офіційний вісник України. 2011. № 47. Ст. 948.
6. Конвенція МОП № 155 про безпеку й гігієну праці та виробниче середовище від 22.06.1981 р. Офіційний вісник України. 2011. № 92. Ст. 3329.
7. Конвенція МОП № 189 про гідну працю домашніх працівників (фрілансерів) від 16.06.2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_530
8. Конвенція МОП № 81 про інспекцію праці у промисловості й торгівлі від 11.07.1947 р. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 24. Ст. 1058.
9. Конвенція МОП № 149 про зайнятість та умови праці й життя сестринського персоналу від 21.06.1977 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_056/

Наукові публікації:

1. Барабаш Г.О. Про правове регулювання робочого часу і часу відпочинку наукових працівників. Підприємництво, госп-во і право. 2005. №10. С. 63 – 66.

2. Венедиктова В. Регулювання ненормованого робочого часу в умовах ринкової економіки. *Право України*. 1999. №7. С. 104 – 106.
3. Гетьманцева Н. Договори про встановлення тривалості та режиму робочого часу. Тернопільська Академія народного господарства. Актуальні проблеми правознавства. Вип. 4. Тернопіль, 2002. С. 199 – 206.
4. Гончарова Г.С., Жернаков В.В., Жигалкин П.И. Научно-практический комментарий Закона Украины «Об отпусках». Х.: Консум, 1997.
5. Домбругова А. Умови надання основної щорічної відпустки. *Юрид. вісн. України*. 2005. №24. – С. 14, 15.
6. Зубковський В. Компенсація за невикористану відпустку. *Право України*. 1999. №2. С. 103, 104.
6. Угода про співробітництво в галузі трудової міграції та соціального захисту трудящих-мігрантів від 15.04.1994 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 97. Ст. 190.
7. Коляда Т. А. Безпечні умови праці як визначальна складова концепції гідної праці: до постановки проблеми. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 3(50). С. 292-300.
8. Коляда Т. А. Поняття диференціації правового регулювання праці. *Право і безпека*. 2003. № 2–3. С. 93-97.
9. Пузирний В. Ф. Право на належні, безпечні і здорові умови праці. *Актуальні проблеми держави і права*. 2007. Вип. 30. С. 19-21.
10. Костюченко О.Є. Проблеми визначення робочого часу окремих категорій працівників. *Актуальні проблеми політики: Зб. наук. праць / Кер. авт. кол. С.В. Ківалов; відп. за вип. О.В. Козаченко*. Миколаїв: Поліграфічне підприємство СПД Румянцева Г.В., 2009. Вип.38. С. 124 – 131.
11. Прокопенко В.І. Робочий час і час відпочинку: історія та сучасність *Право України*. 1995. №7. С. 24 – 29.
12. Процевский А.И. Рабочее время и рабочий день по советскому трудовому праву. М.: Госюриздат, 1963. 182 с.
13. Хуторян Н. Проблеми правового регулювання відпусток у проекті трудового кодексу України. *Право України*. 2009. №3. С. 35 – 40.
14. Хуторян Н. Удосконалення порядку надання відпусток у проекті Трудового кодексу України. *Юрид. Україна*. 2006. №1. С. 44 – 48.
15. Марченко В. В. Класифікація умов праці у трудовому праві України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 64. С. 227-234.
16. Марченко В. В. Теоретичні підходи до визначення поняття істотні умови праці. *Право і безпека*. 2010. № 3. С. 208-211.

Тема 9. Оплата праці. Гарантійні та компенсаційні виплати.

1.1.Методичні рекомендації до вивчення теми.

Розпочати вивчення теми слід із ознайомлення з поняттям оплата праці та з'ясувати, що слід розуміти під такими поняттями, як «мінімальна

заробітна плата» та «заробітна плата». При цьому, як правова категорія, заробітна плата є грошовою винагородою, що виплачується роботодавцем або уповноваженим ним органом працівнику за працю у встановленому сторонами трудового договору розмірі, в межах, визначених законодавством, соціально-партнерськими угодами, колективними та трудовими договорами. Окремо зверніть увагу на те, що категорія «заробітна плата» у літературі розглядається в правовому та в економічному аспектах. Зверніть увагу на те, як у Конституції України відображено право на заробітну плату.

Приділіть увагу основним законодавчим дефініціям, зокрема: запам'ятайте, що заробітна плата це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу, а мінімальна заробітна плата це законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може провадитися оплата за виконану працівником місячну, погодинну норму праці (обсяг робіт).

Окремо слід розглянути структуру заробітної плати та її та відмінності від інших виплат і доплат, передбачених законодавством про працю, а також від винагород за цивільно-правовими договорами. Зверніть увагу, що основна заробітна плата це винагорода за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці (норми часу, виробітку, обслуговування, посадові обов'язки). Вона встановлюється у вигляді тарифних ставок (окладів) і відрядних розцінок для робітників та посадових окладів для службовців, а додаткова заробітна плата це винагорода за працю понад установлені норми, за трудові успіхи та винахідливість і за особливі умови праці. Вона включає доплати, надбавки, гарантійні і компенсаційні виплати, передбачені чинним законодавством; премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій. З'ясуйте у чому особливості тарифної системи оплати праці як основи організації оплати праці, що включає: тарифні сітки, тарифні ставки, схеми посадових окладів і тарифно-кваліфікаційні характеристики (довідники) та використовується для розподілу робіт залежно від їх складності, а працівників – залежно від їх кваліфікації та за розрядами тарифної сітки. Визначте на підставі чого вона є основою формування та диференціації розмірів заробітної плати.

Зверніть увагу на регулювання форм, строків та періодичності виплати заробітної плати. Разом з тим, окремо необхідно дослідити порядок виплати заробітної плати при припиненні трудових правовідносин та ті негативні наслідки для роботодавця, які передбачені за порушення строків такої виплати. Зверніть увагу на відповідальність за несвоєчасну виплату заробітної плати під час дії військового стану в Україні.

1.2. Рекомендована література. Монографії:

1. Костюк В. Л. Правосуб'єктність у трудовому праві: проблеми теорії та практики: монографія. К. : Видавець Карпенко В. М., 2012. 464 с.
2. Процевський А.И. Избранное. Харьков : Право. 2019. 472с.
3. Пилипенко П.Д. Проблеми теорії трудового права. монографія. Львів: Видавн. центр Львів, нац. ун-ту імені І. Франка, 1999. 214 с.
4. Кодифікація трудового законодавства України : монографія за ред. Хуторян Н.М., Лавров О.Я., Вишновецька С.В. та ін.; за ред. Н.М. Хуторян, М.І. Іншина, С.М. Прилипко, О.М. Ярошенка. Харків : Вид-во «ФІНН», 2009. 432 с.

Підручники:

1. Трудове право : підручник. О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін. ; за заг. ред. О. М. Ярошенка. 3-тє вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2019. 544 с.
2. Трудове право: підручник / О.М. Ярошенко, С.М. Прилипко, А.М. Слюсар та ін.; за заг. ред. О.М. Ярошенка. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2017. 560 с.
3. Трудове право: підручник/ за заг. ред. М.І. Іншина, В.Л. Костюка. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 600 с.
4. Трудове право: підручник / В. В. Жернаков, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко та ін. ; за ред. В. В. Жернакова. Х. : Право, 2012. 496
5. Трудове право України : Академ. курс : підруч. / А. Ю. Бабаскін, Ю. В. Дріжчана та ін. ; за заг. ред. Н. М. Хуторян. К. : А.С.К., 2004. 608 с.

Нормативно правові акти:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Дод. До №50. Ст. 375.
3. Про граничні розміри компенсації витрат, пов'язаних з розглядом цивільних та адміністративних справ, і порядок їх компенсації за рахунок держави: Постанові Кабінету Міністрів України від 27 квітня 2007 № **590**. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2006-%D0%BF/ed20120228>
4. Про гарантії та компенсації при переїзді на роботу в іншу місцевість :Постанові Кабінету Міністрів України від 2 березня 1998р. № **255**. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/255-98-%D0%BF>
5. Про захист вимог працівників у випадку неплатоспроможності роботодавця : Конвенція Міжнародної організації праці від 23.06.1992 р. № 173. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_286?test=NOaMfL2dtr58UzY6ZiHVRKLKHl4o.s80msh8Ie6
6. Про оплату праці : Закон України від 24.03.1995 р. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 17. Ст. 121.

7. Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/T222136?an=4>
8. Конвенція МОП № 95 "Про захист заробітної плати" (1949 р.). Офіційний вісник України. Офіц. вид. 2000. № 52. Ст. 2257.
9. Конвенцією про рівну винагороду чоловіків та жінок за працю рівної цінності від 1951 року № 10064. *Відомості Верховної Ради України*. Офіц. вид. 1956. №5. Ст.75.
10. Інструкції зі статистики заробітної плати, затвердженої наказом Державного комітету статистики України від 13 січня 2004 року № 5 та зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 27 січня 2004 р. № 114/8713/ *Офіційний вісник України*. №4 (частина 2). Ст. 200.

Наукові публікації:

1. Авраменко В.В. Особливості оплати праці на сучасних умовах реформування економіки України. *Вісн. Акад. праці і соціал. відносин Федерації профспілок України*. 2002. №5. С. 258 – 263.
2. Бурак В .Я. Єдність правового регулювання заробітної плати як державна гарантія соціального захисту працівників. *Вісн. Львівського ун-ту. Серія юрид.* Вип. 34. Львів: ЛДУ ім. І. Франка, 1999. С. 114 – 119.
3. Гетьманцева Н. Співвідношення централізованого і локального правового регулювання оплати праці. *Право України*. 1997. №12. С. 66 – 70.
4. Гордеюк А.О. Особливості функціонального призначення додаткової зарплати як структурної частини заробітної плати. *Форум права*. 2017. № 1.С. 15-19.
5. Григор'єва Л.І. Порядок нарахування та стягнення компенсації працівникам втрати частини заробітної плати у зв'язку з порушенням строків її виплати. *Вісн. Верхов. Суду України*. 1999. №6. С. 34 – 37.
6. Жигалкін П.І., Ярошенко О.М. Щодо поєднання державного й колективно-договірного методів регулювання оплати праці. *Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб.* Харків: Нац. юрид. акад. України, 2008. Вип. 97. С. 63 – 68.
7. Копайгора І.І. Історично-правові підстави натуралізації заробітної плати. *Право і безпека*. 2004. №3/2. С. 146 – 149.
8. Колеснік Т.В. Окремі питання захисту трудових прав працівників у Європейському суді з прав людини. *Тенденції розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення: тези доповідей учасників міжнародної наук.-практ. конференції (м. Київ 2 квітня 2019р.)* / за ред проф. М.І. Іншина, к.ю.н. І.С. Сахарук, Київ : 2019. С.44- 46.
9. Костюченко О.Є. Реалізація права на заробітну плату: проблеми сучасності. *Актуальні проблеми права: теорія і практика: Зб. наук. праць.* – Вип. № 16. Луганськ, Східноукраїнський нац. ун-т ім. В.Даля, 2010. С. 87 – 95.
10. Лаптії І. Оплата праці і заробітна плата: щодо питання термінології.

Право України. 2005. №7. С. 81 – 84.

11. Процевский А.И. Заработная плата и эффективность общественного производства. Х.: Вища школа, 1975.– 168 с.

12. Процевський О. Окремі питання захисту права на заробітну плату в судовому порядку. *Право України*. 2008. №2. С. 64 – 69.

13. Сімутіна Я. Проблеми правового регулювання оплати праці з відхиленням від нормальних умов праці. *Юрид. Україна*. 2005 . №10. С. 44 – 50.

Тема 10. Дисципліна праці.

1.1. Методичні рекомендації до теми.

Розпочинаючи вивчення цієї теми слід з'ясувати, що дисциплінарна та матеріальна відповідальність є інститутами особливої частини трудового права. При цьому необхідно з'ясувати правову природу цих видів відповідальності та звернути увагу на підстави притягнення до дисциплінарної та відповідно матеріальної відповідальності. Розглядаючи дисциплінарну відповідальність, слід звернути увагу на трудову дисципліну як сукупність правових норм, які регулюють внутрішній трудовий розпорядок, встановлюють трудові обов'язки працівників і роботодавця. Також ці норми визначають заходи заохочення за успіхи у праці та відповідальність за винне невиконання трудових обов'язків.

Необхідно звернути увагу на те, що трудова дисципліна на конкретному підприємстві, в установі, організації регулюється Правилами внутрішнього трудового розпорядку, а у деяких галузях господарства для окремих категорій працівників діють статuti і положення про дисципліну, наприклад в органах внутрішніх справ. Зверніть увагу на те, що важливим засобом забезпечення трудової дисципліни є заохочення, підставою якого служить зразкова поведінка (трудова заслуга) працівника. Окремо ознайомтесь із специфікою застосування таких заходів. Дисциплінарним проступком, як підставою притягнення до дисциплінарної відповідальності, є протиправне порушення трудових обов'язків працівниками, за скоєння якого можуть бути застосовані заходи дисциплінарного або громадського впливу, тому слід приділити увагу змісту елементів складу дисциплінарного проступку.

Окремо зверніть увагу на те, що дисциплінарна відповідальність це форма впливу на порушників трудової дисципліни шляхом накладення на них дисциплінарних стягнень. Складом дисциплінарного проступку є суб'єкт, суб'єктивна сторона, об'єкт, об'єктивна сторона. Де, суб'єкт дисциплінарного проступку працівник, який перебуває у трудових правовідносинах з роботодавцем. Суб'єктивна сторона дисциплінарного проступку це психічне ставлення працівника до своїх протиправних дій та їх наслідків, яке проявляється у двох формах: умисел чи необережність. Об'єктом дисциплінарного проступку суспільні відносини, що регулюються та охороняються правом – трудова дисципліна. Порушник своїми діями чи бездіяльністю посягає на забезпечений правовими нормами порядок.

Об'єктивна сторона дисциплінарного проступку це протиправна поведінка працівника, шкідливі наслідки та причинний зв'язок між ними і протиправною поведінкою. Необхідно добре засвоїти порядок застосування, оскарження і зняття дисциплінарних стягнень, передбачений законодавством

1.2. Рекомендована література

Монографії :

1. Колеснік Т. В. Забезпечення дисципліни праці в умовах ринкової економіки: теорія та практика : монографія. Харків: У справі, 2017. 428 с.
2. Костюченко О. Є. Реалізація соціального призначення трудового права в Україні: монографія. Харків, Право, 2018. 392 с.
3. Чанишева Г.І. Колективні відносини у сфері праці: теоретико-правовий аспект: монографія. Одеса: Юрид. літ., 2001. 328 с.

Підручники:

1. Трудове право : підручник. О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін. ; за заг. ред. О. М. Ярошенка. 3-тє вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2019. 544 с.
2. Трудове право: підручник / О.М. Ярошенко, С.М. Прилипко, А.М. Слюсар та ін.; за заг. ред. О.М. Ярошенка. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2017. 560 с.
3. Трудове право: підручник/ за заг. ред. М.І. Іншина, В.Л. Костюка. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 600 с.
4. Трудове право: підручник / В. В. Жернаков, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко та ін. ; за ред. В. В. Жернакова. Х. : Право, 2012. 496
5. Трудове право України : Академ. курс : підруч. / А. Ю. Бабаскін, Ю. В. Дріжчана та ін. ; за заг. ред. Н. М. Хуторян. К. : А.С.К., 2004. 608 с.

Нормативно правові акти:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Дод. До №50. Ст. 375.

Наукові публікації:

1. Барабаш О.Т. Відповідальність за порушення трудової дисципліни. К.: Вища школа, 1997.
2. Бородін І. Дисциплінарна відповідальність та дисциплінарне провадження. *Право України*. 2006. №12. С. 93 – 97.

3. Домбругова А. Розірвання трудового договору як захід дисциплінарного стягнення. *Юрид. Україна*. 2003. №8. С. 67 – 73.
4. Кожушко С. Трудова дисципліна у системі елементів трудових правовідносин. *Право України*. 2005. №9. С. 89 – 91.
5. Колеснік Т.В. Сучасні підходи до застосування мотивації і стимулювання працівників. *Право і безпека*. 2015. № 3. С. 114-120.
6. Колеснік Т.В. Особливості механізму забезпечення дисципліни праці. *Вісник ХНУВС*. 2015. № 3. С. 190-199.
7. Колеснік Т.В. Правова природа морального заохочення до дотримання дисципліни праці. *Право та інновації: наук.-практ. журн.: «Право»*. 2016. № 1. С. 152-158.
8. Колеснік Т.В. Підстави застосування заохочення роботодавцем. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2016. № 5. т. 1. С. 148-153.
9. Колеснік Т.В. Місце дисциплінарної відповідальності у забезпеченні дисципліни праці. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6. С. 30-33.
10. Костюченко О.Є. Заохочення як правовий засіб забезпечення дисципліни праці. *Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України*. 2018. № 1. С. 39-44.
11. Костюченко О. Є. Обмеження обсягу дисциплінарної влади роботодавця. *Підприємництво, госп-во і право*. 2018. № 2. С. 74–79.
12. Неумивайченко Н.М. Правила поведінки державних службовців // *Право України*. – 2001. – №2. – С. 80 – 83.
13. Панасюк О. Про «внутрішній трудовий розпорядок» як категорію трудового права. *Право України*. 2005. №4. С.100 – 104.
14. Панасюк О.Т. Правове регулювання застосування штрафів до працівників. *Право України*. 2006. №8. С. 44 – 47.
15. Угрюмова Г. Дисципліна праці: розвиток та удосконалення інституту *Право України*. 2006. №1. С. 40 – 43.
16. Угрюмова Г. Загальна характеристика дисциплінарної відповідальності і дисциплінарного проступку за українським трудовим правом. *Право України*. 2005. №5. С. 78 – 81.
17. Щербина В.І. Дисциплінарні санкції: проблеми ефективності в умовах ринкових відносин. *Підприємництво, госп-во і право*. 2006. №10. С. 45 – 49.
18. Ярошенко О.М. Дисципліна праці і відповідальність за її порушення. *Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб.* Х.: Нац. юрид. акад. України, 1998. Вип. 34. С. 142 – 146.

Тема 11. Матеріальна відповідальність.

1.1. Методичні рекомендації до теми.

При розгляді питання про матеріальну відповідальність слід звернути увагу на відмінності у притягненні працівника та роботодавця до такого виду відповідальності. Трудове майнове правопорушення це винне протиправне діяння, яке полягає у невиконанні або порушенні трудових обов'язків в результаті чого сторона трудового договору зазнала шкоди. Матеріальна відповідальність є обов'язком працівника чи роботодавця відшкодувати майнові збитки, спричинені з їх вини на умовах та у порядку, передбаченому законодавством. У свою чергу матеріальна відповідальність підприємства, установи чи організації це обов'язок підприємства, установи чи організації відшкодувати шкоду заподіяну працівнику з вини підприємства, установи чи організації, а також в інших випадках, передбачених чинним законодавством.

Зверніть увагу, що матеріально відповідальна особа, це особа, якій у зв'язку із характером виконуваної роботи, відповідно до чинного законодавства ввірені матеріальні цінності та яка несе матеріальну відповідальність у разі якщо збитки сталися з її вини.

Акцнтуйте увагу на тому, що підставою притягнення до матеріальної відповідальності в трудових правовідносинах є трудове майнове правопорушення, тобто винне порушення однієї з сторін трудового договору своїх обов'язків, що спричинило за собою заподіяння майнової шкоди іншій стороні. Зверніть увагу у яких випадках, передбачених чинним законодавством, відбувається звільнення працівника від матеріальної відповідальності. Здобувачам рекомендується дослідити, як визначається розмір шкоди, що підлягає відшкодуванню, і який порядок її стягнення з винної особи.

1.2. Рекомендована література

Монографії :

1. Хуторян Н.М. Теоретичні проблеми матеріальної відповідальності сторін трудових правовідносин: монографія. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. 264с.

2. Трудове право: підручник / О.М. Ярошенко, С.М. Прилипко, А.М. Слюсар та ін.; за заг. ред. О.М. Ярошенка. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2017. 560 с.

3. Трудове право : підручник [О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін.] ; за заг. ред. О. М. Ярошенка. 3-тє вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2019. 544 с.

Підручники:

1. Трудове право : підручник. О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін. ; за заг. ред. О. М. Ярошенка. 3-тє вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2019. 544 с.

2. Трудове право: підручник / О.М. Ярошенко, С.М. Прилипко, А.М. Слюсар та ін.; за заг. ред. О.М. Ярошенка. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2017. 560 с.

3. Трудове право: підручник/ за заг. ред. М.І. Іншина, В.Л. Костюка. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 600 с.

4. Трудове право: підручник / В. В. Жернаков, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко та ін. ; за ред. В. В. Жернакова. Х. : Право, 2012. 496

5. Трудове право України : Академ. курс : підруч. / А. Ю. Бабаскін, Ю. В. Дріжчана та ін. ; за заг. ред. Н. М. Хуторян. К. : А.С.К., 2004. 608 с.

Нормативно правові акти:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.

2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Дод. До №50. Ст. 375.

Наукові публікації:

1. Алексеєнко Л. Актуальні питання матеріальної відповідальності в трудовому праві. *Юрид. журнал*. 2006. №7. С. 50 – 52.

2. Бару М.И. Регрессные обязательства в трудовом праве. *Антологія української юридичної думки*. Т. 9.: К.: Вид. Дім «Юрид. кн.», 2004. С. 489 – 503.

3. Богомаз Г. Проблемні питання матеріальної відповідальності роботодавця за необґрунтовану відмову в прийнятті на роботу в Україні. *Юрид. Україна*. 2005. №5. С. 69 – 72.

4. Венедиктов В.С. Теоретические проблемы юридической ответственности в трудовом праве. Х.: Консум, 1996.

5. Костюченко О.Є. Правове регулювання матеріальної відповідальності роботодавця: сучасний стан та перспективи розвитку. *Право та інновації*. 2016. Випуск №1 (13). С. 81-88.

6. Коротка О.М. Підстава і умови матеріальної відповідальності за трудовим правом. *Право і безпека*. 2002. №2. С. 74 – 76.

7. Суровська Л.І. Юридичні гарантії при притягненні працівників до матеріальної відповідальності. *Укр. право*. 1999. №2. С. 91 – 96.

8. Хуторян Н.М Трудове правопорушення як підстава матеріальної відповідальності. *Юрид. вісн*. 2002. №3. С. 110 – 115.

9. Яковлев В. Договір про повну матеріальну відповідальність юридична підстава матеріальної відповідальності працівників. *Право України*. 2001. №12. С. 87 – 90.

10. Ярошенко О.М. До питання про вдосконалення законодавства про колективну (бригадну) матеріальну відповідальність. *Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб.* Х.: Нац. юрид. акад. України, 1998. Вип. 35.– С. 93 – 96

Тема 12. Охорона праці.

1.1.Методичні рекомендації до теми.

Розпочати вивчення теми слід з ознайомлення із Законом України «Про

охорону праці». Слід звернути увагу на гарантії прав громадян на охорону праці, організацію охорони праці на виробництві та основні принципи державної політики в галузі охорони праці. Необхідно наголосити, що на виконання зазначеного закону прийнято ряд нормативних актів з питань охорони праці, при цьому значна кількість цих питань регулюється на рівні локального регулювання, а права працівників у цій сфері є мінімальними державними гарантіями. Зверніть увагу на види інструктажів з питань охорони праці, які проводяться з працівниками. З метою контролю охорони праці на виробництві в Україні діє система органів по державному нагляду за охороною праці, тому доцільно окремо розглянути компетенцію та повноваження цих органів.

Заслуговує на увагу питання, що виробнича санітарія це система організаційних, гігієнічних і санітарно-технічних заходів та засобів запобігання впливу шкідливих виробничих чинників на працівників. Гігієна праці це галузь практичної та наукової діяльності, що досліджує стан здоров'я працівників, зумовлений умовами праці, і на цій основі обґрунтовує заходи і способи щодо збереження і зміцнення здоров'я працівників, профілактики несприятливого впливу умов праці. Безпека праці це стан умов праці, за якого вплив на працівника небезпечних і шкідливих виробничих чинників усунуто або вплив шкідливих чинників не перевищує гранично допустимих значень. У питання правового забезпечення охорони праці також виділяють шкідливий (виробничий) чинник як такий чинник, вплив якого за певних умов може призвести до захворювання, зниження працездатності і (або) негативного впливу на здоров'я нащадків, а небезпечний (виробничий) чинник це такий чинник, вплив якого на працівника в певних умовах призводить до травм, гострих отруєнь, різного пошкодження здоров'я або до смерті.

Окремо зверніть увагу на розслідування нещасних випадків та професійних захворювань за законодавством України. Слід наголосити, що охорона праці жінок і неповнолітніх має свої особливості, які знайшли своє відображення у відповідних главах Кодексу законів про працю. Зверніть увагу на види нагляду і контролю за додержанням трудового законодавства і законодавства про охорону праці.

1.2. Рекомендована література.

Монографії:

1. Венедіктов В. С., Грохольський В. П. Охорона праці: європейські і міжнародні стандарти та законодавство України: монографія. Харків; Київ, 2006. 680 с.
2. Яковлев О.А. Фундаментальні проблеми правового регулювання умов праці і встановлення гарантій для працівників : монографія. Харків : Право. 2019. 456 с.

Підручники:

1. Трудове право : підручник. О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко,

А. М. Слюсар та ін. ; за заг. ред. О. М. Ярошенка. 3-тє вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2019. 544 с.

2. Трудове право: підручник / О.М. Ярошенко, С.М. Прилипко, А.М. Слюсар та ін.; за заг. ред. О.М. Ярошенка. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2017. 560 с.

3. Трудове право: підручник/ за заг. ред. М.І. Іншина, В.Л. Костюка. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 600 с.

4. Трудове право: підручник / В. В. Жернаков, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко та ін. ; за ред. В. В. Жернакова. Х. : Право, 2012. 496

5. Трудове право України : Академ. курс : підруч. / А. Ю. Бабаскін, Ю. В. Дріжчана та ін. ; за заг. ред. Н. М. Хуторян. К. : А.С.К., 2004. 608 с.

Нормативно правові акти:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.

2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Дод. До №50. Ст. 375.

3. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р., №2694-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. №49. Ст. 668.

4. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності: Закон України від 23.09.1999 р., №1105-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. №46 = 47. Ст. 403.

5. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Постанова Верховної Ради України від 19.11.1992 р, №2801-ХП. Відомості Верховної Ради України. 1993. №4. Ст. 19.

Наукові публікації:

1. Баклан О. Контрольно-наглядова діяльність у сфері охорони праці: окремі питання. Право України. 2000. №10. С. 69, 70, 81.

2. Ветухова І.А. До питання про зміст принципу підвищення охорони праці жінок, які мають дітей, як суб'єкта трудових правовідносин. Вісн. Акад. правових наук України. 1998. №2(13). С. 166 – 171.

3. Гаращенко Л.П. Охорона праці працівників за законодавством Європейського Союзу. Часопис Київського ун-ту права. 2006. №3. С. 97 – 102.

4. Ізуїта П.О. Забезпечення здорових та безпечних умов праці як одна з юридичних гарантій суб'єктів трудових правовідносин. Право і безпека. 2006. №5/4. С. 105 – 107.

5. Корякіна І.І. Проблемні питання гармонізації законодавства України з охорони праці із законодавством Європейського Союзу. Держава і право. Юрид. і політ. науки. К.: Ін-т держави і права НАН України, 2006. Вип. 32. С. 338 – 345.

6. Кравцов Д.М. Нещасний випадок виробничого характеру: істотні

ознаки та відмінності від суміжних понять. *Право України*. 2002. №12. С. 108 – 111.

7. Лукашева Н. Правове регулювання медичних оглядів працівників. *Підприємництво, госп-во і право*. 2005. №11. С. 133 – 137.

8. Мірошніченко О. Проблеми правового регулювання охорони праці на сучасному етапі. *Юрид. України*. 2009. №1. С. 78 – 81.

9. Ткачук С.П., Андрійчук В.В. та ін. Науково-практичний коментар до Закону України «Про охорону праці». К.: Основа. 1997.

10. Шамшина І. Організаційно-правові питання юридичної відповідальності працівників у сфері охорони праці. *Право України*. 2001. №9. С. 54 – 56.

11. Яковлев О. А. Медичні огляди: окремі проблемні питання правового забезпечення. *Право та інновації*. 2018. № 2 (22). С. 23-27.

12. Яковлев О. А. Нормативно-правові акти, які становлять основу централізованого правового регулювання умов праці в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Випуск 5. С. 169-175.

13. Яковлев О. А. Стан наукової розробки сутності та призначення атестації робочих місць за умовами праці в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Випуск 6. С. 181-186.

Тема 13. Нагляд та контроль за додержанням законодавства про працю.

1.1.Методичні рекомендації до теми.

При вивченні даної теми перш за все зверніть увагу на те, що нагляд і контроль у сфері праці це форми діяльності уповноважених на те державних та громадських органів з метою перевірки стану охорони праці на підприємствах, в установах, організаціях. Нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю виник майже одночасно з самим трудовим законодавством, і це пояснюється тим, що застосування людиною її природних здібностей до праці на умовах несамостійної праці вимагає впорядкування та дотримання сторонами договору про працю його умов та визначених державою правил. Зверніть увагу на те, що нагляд і контроль за дотриманням трудового законодавства є різними методами, формами та способами забезпечення законності в регулюванні й реалізації трудових та тісно пов'язаних з ними відносин. Таким чином, контроль слід відрізняти від близького до нього виду державної діяльності – нагляду, хоча у них є ряд однакових рис, ознак, якостей та властивостей. Єдина у них і мета – забезпечення законності, попередження правопорушень та їх усунення.

Поняття нагляду за дотриманням законодавства України про працю слід визначити як діяльність державних органів щодо додержання законності і дисципліни в регулюванні й реалізації трудових та тісно пов'язаних з ними відносин, що здійснюється без безпосереднього втручання в оперативну та іншу діяльність власника підприємства, установи, організації або

уповноваженого ним органу. Поняття контролю за дотриманням законодавства України про працю слід визначити як діяльність спеціально уповноважених органів по спостереженню за функціонуванням підприємств, установ, організацій, їх структурних підрозділів, власників, уповноважених ними органів та посадових осіб з метою: отримання об'єктивної, достовірної інформації про їх функціонування; застосування заходів щодо попередження правопорушень; надання допомоги у поновленні законності й дисципліни; встановлення причин та умов, що сприяють порушенню вимог правових приписів; прийняття заходів щодо притягнення до юридичної відповідальності винних осіб.

1.2. Рекомендована література

Монографія:

1. Костюченко О. Є. Реалізація соціального призначення трудового права в Україні: монографія. Харків, Право, 2018. 392 с.
2. Яковлев О.А. Фундаментальні проблеми правового регулювання умов праці і встановлення гарантій для працівників : монографія. Харків : Право. 2019. 456 с.

Підручники:

1. Трудове право : підручник. О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін. ; за заг. ред. О. М. Ярошенка. 3-тє вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2019. 544 с.
2. Трудове право: підручник / О.М. Ярошенко, С.М. Прилипко, А.М. Слюсар та ін.; за заг. ред. О.М. Ярошенка. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2017. 560 с.
3. Трудове право: підручник/ за заг. ред. М.І. Іншина, В.Л. Костюка. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 600 с.
4. Трудове право: підручник / В. В. Жернаков, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко та ін. ; за ред. В. В. Жернакова. Х. : Право, 2012. 496
5. Трудове право України : Академ. курс : підруч. / А. Ю. Бабаскін, Ю. В. Дріжчана та ін. ; за заг. ред. Н. М. Хуторян. К. : А.С.К., 2004. 608 с.

Нормативно правові акти:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Дод. До №50. Ст. 375.
3. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності: Закон України від 23.09.1999 р., №1105-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. №46 – 47. Ст. 403.

4. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України №1645-III від 06.04.2000 р. *Офіц. вісн. України*. 2000. №17. Ст. 690.
5. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України № 4004-XII від 24.02.1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. №27. Ст. 218.
6. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Постанова Верховної Ради України від 19.11.1992 р, №2801-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. №4. Ст. 19.
7. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2015 р. № 96. *Офіц. вісн. України*. 2015. № 21. Ст. 584.
8. Directive 89/391/EEC – OSH «Framework Directive» of 12 June 1989 on the introduction of measures to encourage improvements in the safety and health of workers at work // Official Journal of the European Communities 29.06.1989. L 183/1-183/8.
9. Decision (EU) 2016/344 of the European parliament and of the Council of 9 March 2016 «On establishing a European Platform to enhance cooperation in tackling undeclared work» // Official Journal of the European Union. 11.03.2016. L 65/12- L 65/20.
10. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on transparent and predictable working conditions in the European Union. Brussels, 21.12.2017 URL : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017SC0478&qid=1523292491288&from=EN>

Наукові публікації:

1. Баклан О. Контрольно-наглядова діяльність у сфері охорони праці: окремі питання. *Право України*. 2000. №10. С. 69, 70, 81.
2. Білоус З.В. Держава як суб'єкт охорони і захисту трудових прав працівників. Форум права. 2017. № 5. С. 49-56. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2017_5_8.pdf.
3. Білоус З.В. Сучасні підходи до нагляду і контролю за додержанням трудового законодавства Європейського Союзу. Науковий вісник публічного та приватного права. 2018. Вип. 4. С. 60-64.
4. Білоус З.В. Нагляд і контроль за додержанням трудового законодавства Франції в контексті реформи Трудового кодексу 2011 року. *Право.UA*. 2018. № 2. С. 129-135.
5. Білоус З.В. Правові засади нагляду і контролю за додержанням трудового законодавства в Польщі. Міжнародний науковий журнал «Верховенство права». 2018. № 2. С. 191-196.
6. Ветухова І.А. До питання про зміст принципу підвищення охорони праці жінок, які мають дітей, як суб'єкта трудових правовідносин. *Вісн. Акад. правових наук України*. 1998. №2(13). С. 166 – 171.
7. Гаращенко Л.П. Охорона праці працівників за законодавством Європейського Союзу. *Часопис Київського ун-ту права*. 2006. №3. С. 97 – 102.

8. Ізюта П.О. Забезпечення здорових та безпечних умов праці як одна з юридичних гарантій суб'єктів трудових правовідносин. *Право і безпека*. 2006. №5/4. С. 105 – 107.
9. Корякіна І.І. Проблемні питання гармонізації законодавства України з охорони праці із законодавством Європейського Союзу. *Держава і право*. Юрид. і політ, науки. –К.: Ін-т держави і права НАН України, 2006. Вип. 32. С. 338 – 345.
10. Кравцов Д.М. Нещасний випадок виробничого характеру: істотні ознаки та відмінності від суміжних понять. *Право України*. 2002. №12. С. 108 – 111.
11. Лукашева Н. Правове регулювання медичних оглядів працівників. *Підприємництво, госп-во і право*. 2005. №11. С. 133 – 137.
12. Мірошніченко О. Проблеми правового регулювання охорони праці на сучасному етапі. *Юрид. України*. 2009. №1. С. 78 – 81.
13. Ткачук С.П., Андрійчук В.В. та ін. Науково-практичний коментар до Закону України «Про охорону праці». К.: Основа. 1997.

Тема 14. Трудові спори.

1.1.Методичні рекомендації до теми.

Розпочати вивчення теми слід із з'ясування, які види трудових спорів можуть виникнути у процесі трудової діяльності між працівниками та роботодавцями. Приділіть увагу поняттю «трудовий спір», як правовій категорії, та зверніть увагу на причини виникнення цих спорів. Рекомендується дослідити, яким чином у навчальній літературі характеризуються трудові спори та чи присутня єдність думки у погляді на це питання.

Слід наголосити, що трудові спори слід розрізняти як за їх змістом та і за порядком вирішення, тому зверніть увагу на те, як чинне законодавство регулює порядок вирішення трудових спорів. Окремо слід приділити увагу аналізу практики вирішення трудових спорів. Зверніть увагу на порядок вирішення трудових спорів у КТС. Разом з тим окремо слід проаналізувати компетенцію та повноваження КТС та визначитись із компетенцією, повноваженнями та порядком створення.

Запам'ятайте, що колективний трудовий спір (конфлікт) це розбіжності, що виникли між сторонами соціально-трудових відносин, щодо: встановлення нових або зміни існуючих соціально-економічних умов праці та виробничого побуту; укладення чи зміни колективного договору, угоди; виконання колективного договору, угоди або окремих їх положень; невиконання вимог законодавства про працю. Вирішити цей спір сторонам допомагають: Примирна комісія – орган, призначений для вироблення рішення, що може задовольнити сторони колективного трудового спору (конфлікту), та який складається із представників сторін, утворений за ініціативою однієї із сторін на виробничому рівні – у триденний, на галузевому чи територіальному рівні – у п'ятиденний, на національному

рівні – у десятиденний строк з моменту виникнення колективного трудового спору (конфлікту) з однакової кількості представників сторін. Порядок визначення представників до примирної комісії визначається кожною із сторін колективного трудового спору (конфлікту) самостійно. Незалежний посередник у колективному трудовому спорі це визначена за спільним вибором сторін особа, яка сприяє встановленню взаємодії між сторонами, проведенню переговорів, бере участь у виробленні примирною комісією взаємоприйняттого рішення. Зверніть увагу на те, що Трудовий арбітраж це орган, який складається із залучених сторонами фахівців, експертів та інших осіб і приймає рішення по суті трудового спору (конфлікту).

Слід наголосити, що у вигляді крайньої міри трудовий колектив може скористуватися правом на проведення «страйків». Зверніть увагу на те, що страйк це тимчасове колективне добровільне припинення роботи працівниками (невихід на роботу, невиконання своїх трудових обов'язків) підприємства, установи, організації (структурного підрозділу) з метою вирішення колективного трудового спору (конфлікту), але він є відмінним від «локауту». З'ясуйте, а що таке «локаут»? Після вивчення теми студент повинен усвідомити правову природу та підстави виникнення трудових спорів. Чітко визначати відмінності між видами цих спорів та знати порядок їх вирішення. Обов'язково необхідно звернути увагу на обмеження які діють в державі під час воєнного стану щодо питань захисту своїх трудових прав.

1.2. Рекомендована література

Монографії:

1. Пилипенко П.Д. Проблеми теорії трудового права. монографія. Львів: Видавн. центр Львів, нац. ун-ту імені І. Франка, 1999. 214 с.
2. Чанишева Г.І. Колективні відносини у сфері праці: теоретико-правовий аспект: монографія. Одеса: Юрид. літ., 2001. 328 с.
3. Жигалкін П.І., Прилипко С.М., Ярошенко О.М. Судова практика та її значення для регулювання відносин у сфері праці: монографія. Х.: Вид-во ПП «ФІНІ», 2008. 544 с.
4. Ярошенко О.М. Теоретичні та практичні проблеми джерел трудового права України: монографія. Х.: Видавець СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2006. 456 с.

Підручники:

2. Трудове право : підручник. О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін. ; за заг. ред. О. М. Ярошенка. 3-тє вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2019. 544 с.
2. Трудове право: підручник / О.М. Ярошенко, С.М. Прилипко, А.М. Слюсар та ін.; за заг. ред. О.М. Ярошенка. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2017. 560 с.
3. Трудове право: підручник/ за заг. ред. М.І. Іншина, В.Л. Костюка. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 600 с.

4. Трудове право: підручник / В. В. Жернаков, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко та ін. ; за ред. В. В. Жернакова. Х. : Право, 2012. 496
5. Трудове право України : Академ. курс : підруч. / А. Ю. Бабаскін, Ю. В. Дріжчана та ін. ; за заг. ред. Н. М. Хуторян. К. : А.С.К., 2004. 608 с.

Нормативно правові акти:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.
3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Дод. До №50. Ст. 375.
4. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закон України від 03.03.1998 р., №137/98-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. №34. Ст. 227.
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Стор. 7. Ст. 545.
5. Положення про Національну службу посередництва і примирення: Указ Президента України від 17.11.1998 р., №1258/98. Офіц. вісн. України. 1998. №46. Ст. 1684.
6. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 р., №9. Бюл. Зак-ва і юрид. практики України. 2004. №5.
7. Про практику розгляду судами трудових спорів: постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.1992 р., №9. Бюл. Зак-ва і юрид. практики України. 2006. №2.
8. Про практику застосування судами законодавства про оплату праці: постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.12.1999 р., №13. Вісн. Верховного Суду України (додаток). 2000. –№1.
9. Про судову практику в справах про відшкодування шкоди, заподіяної підприємствам, установам, організаціям їх працівниками: постанова Пленуму Верховного Суду України від 29.12.1992 р., №14. Трудове право України: 3б. Нормативно-правових актів. Упоряд. П.А. Бущенко, І.А. Ветухова. Х.: Вид. 2-ге доп. та перероб. Консум, 2002. С. 211 – 223.

Наукові публікації:

- 1 Андрушко А., Андрушко А.В. Огляд судової практики вирішення трудових спорів при звільненні працівників за п. 1 ст. 40 КЗпП України. *Право України*. 2007. №11. С. 85 – 89.
2. Бару М.Й. Чи потрібен судовий захист трудових спорів до виникнення трудових правовідносин? *Право України*. 1996. №5. С. 63, 64, 73.
- 3 Бурак В.Я. Трудові спори: Порядок їх вирішення в Україні. К.: Т-во «Знання», КОО, 2003.
4. Жернаков В.В. Теоретичні та практичні питання інституту захисту прав людини у сфері праці. *Держава і право*. Юрид. і політ, науки. К.: Ін-т держави і права НАН України, 2006. Вип. 32. С. 278 – 283.
5. Колеснік Т.В. Окремі питання захисту трудових прав працівників у

Європейському суді з прав людини. *Тенденції розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення: тези доповідей учасників міжнародної наук.-практ. конференції (м. Київ 2 квітня 2019р.)* / за ред проф. М.І. Іншина, к.ю.н. І.С. Сахарук, Київ : 2019. С.44- 46.

6. Прокопенко В.І. Судове оспорення відмови у прийнятті на роботу. *Актуальні проблеми держави та права*. Вип. 9: 3б. наук. пр. Одеса: Юрид. літ., 2001. С. 8 – 12.

7. Процевський О. Окремі питання захисту права на заробітну плату в судовому порядку. *Право України*. 2008. №2. –С. 64 – 69.

8. Семенова А. Поняття трудових спорів та їх класифікація. Бюлетень національної служби посередництва і примирення. 2004. –№8. С. 55 – 59.

9. Середа О.Г. До питання про судовий захист права на працю. *Актуальні проблеми політики*. Вип. 13 – 14: 3б. наук. пр. Одеса: Юрид. літ., 2002. С. 211 – 215.

10. Стасів О.В. Захист трудових і соціально-економічних прав професійними спілками та іншими уповноваженими трудовим колективом органами. *Вісник Львівського університету ім. Івана Франка: збірник наукових праць. Серія: Юридична*. 2010. Вип. 51. С. 262-268.

11. Чанишева Г., Фадєєнко А. Розгляд судами справ у спорах, що виникають з трудових правовідносин: окремі питання. *Право України*. 1998. №8. С. 58 – 63.

12. Чанишева Г.І. Право на страйк: міжнародні стандарти та законодавство України. *Право України*. 2000. №12. С. 80 – 86.

13. Швець Н.М. Відмінності страйків від інших акцій протесту. *Право України*. 2006. №10. С. 89 – 91.

14. Швець Н.М. До питання про механізм реалізації права на страйк. *Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. Х.: Нац. юрид. акад. України*, 2006. Вип. 77. С. 48 – 54.

15. Шевчук П.І. Вирішення судами колективних трудових спорів (конфліктів). *Вісник Верховного Суду України*. 1999. №6. С. 30 – 33.

16. Юшко А.М. Розгляд судами спорів, викликаних реорганізацією підприємства. *Право України*. 1998. №9. С. 18 – 23.

17. Яресько А. Поліпшення механізму розгляду індивідуальних трудових спорів. *Право України*. 2000. №10. С. 67 – 69.

18. Ярошенко О.М. Проблемні моменти законодавчого регулювання трудових спорів. *Вісн. Акад. правових наук України*. 2005. №1. С. 206 – 214.